

A Hold és lakói

– Avagy mit írtak a Holdról 1879-ben? –

Az ember ősidők óta fantáziál az égbolton látható jelenségekről és égitestekről. Az eget csillagképekre bontja, isteneit bolygók és csillagok képében imádja, sorsa alakulását égi tüneményekhez és eseményekhez köti. Tárgyi és írásos források sokasága tanúsítja már a legrégebbi ókori évezredektől fogva, hogy a köznapi észlelésen és vallásos megismerésen túl az égbolt tudományos igényű megfigyelésével is számos kiváló elme foglalkozott. Ezek és ezek rótták számításait papiruszra, kőre, csontokra vagy papírra hosszú generációkon át, titkos beavatási szertartásokon és tudós iskolákban örökítették tovább az asztronómiai és asztrológiai tudást. Minden kor megalkotta saját mérőműszereit és obszervatóriumait, és hosszú időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a kíváncsiak távcsövekkel és rádióteleszkópokkal pásztázzák az eget, illetve hogy újráműveikkel ostromolják a bolygónkon kívüli világot.

Közelsége miatt régtől fogva a Hold az egyik olyan égitest, amely az érdeklődés középpontjában áll. Változásai, felszínének egyes jellegzetességei szabad szemmel is jól kivehetőek, ezért Földünk „jó öreg” útítársa gyakran megmozgatta a tudósok, írók és művészek képzeletét. A 19. század végén Magyarországon is kiszélesedő újság- és könyvkiadás gyakran közölt csillagászati – köztük a Holdról szóló – leírásokat, hiszen az efféle témák bizton számot tarthattak az olvasók érdeklődésére. A *Vasárnapi Újság* című hetilapban például 1872. január 12-én az alábbi szöveget jelentették meg a Holdról (egy egész oldalas rajzzal kiegészítve):

„Az tehát, hogy teleszkopjainkon át sem városokat, sem azok kéményeinek felszálló füstfellegét, sem más ilyenemű jeleket nem láthatunk, még nem bizonyíték a mellett, hogy a hold felületén valósággal nincsenek ilyenek, sőt még annak sincs meggyőző ereje, ha a hold felületéről vett photographiák mikroszkop alatt sem mutatják az élet nyomát... midőn a hold valamely táját nagyított alakban a photographus számunkra leveszi, ott lehetnek ugyan, tán járhatnak-kelhetnek is élő lények (*ha ugyan laknak ilyenek a holdon egyáltalán*), de azokat ép oly kevéssé fogjuk látni magán a képen, mint teszem egy messziről lefényképezett város házainak falain szaladgáló hangyákat, – vagy csak a fecskefészkeket is.”

A szerző, Hoysty Pál cikke tulajdonképpen kissé lírai és fantáziadús okfejtés arról, hogy miért is feltételezhető az, hogy van élet a Holdon. A szerző összegezte az égitestről való ismereteit: annak nagyságát, Földtől mért távolságát, a korabeli távcsöves megfigyelések eredményeit, ókori és későbbi tudósok véleményét Plutarkhosztól Vernéig. Megállapította azonban, hogy a sok vizsgálódás ellenére sem sikerült a Hold-

-
- Hoysty Pál: A hold és lakói. (Forrás: Vasárnapi Újság, 1879. január 12., XXVI évf., 2. sz., 26. o.)
Megjegyzés: a cikkben idézett forrásszöveg részleteit eredeti írásmóddal közöljük.

ra vonatkozó „pozitív-tudást” (*biztos ismeretet*) elérni. Szerinte a legnagyobb távcső is kevés, hogy bizonyosságot szerezzen az ember bolygónk hűséges kísérőjének valódi jellemzőiről. Egyes mozgásokról is írt a szerző, úgy vélte, hogy a holdkráterek „mozognak”, folyton eltérő alakokat vesznek fel, és ez azt bizonyítja, hogy van levegő a Holdon, tehát élet is elképzelhető. Cikke végén Hoysty megmosolyogtató párhuzamot vont a földi és a feltételezett, Holdon zajló élet között. Kiindulópontja itt természetesen nem lehetett más, mint a dualizmus-kori magyar társadalom legfőbb problémái és jellegzetességei:

„Szóval olyan hely ez, a melyről nincs ugyan egészen kizárva, hogy rajta élet legyen, de a melyen ha van is élet, egészen más, mint a miénk. Rosszabb-e, jobb-e: ki tudná eldönteni? Talán ott is ép úgy ismerik az adóvégrehajtást, a rossz verseket (*melyeket azonban nem a „holdhoz”, de a „földhöz” írnak*), az államdeficiztet, mint mi, boldog földlakók.”